

A BAKONYI TERMÉSZETTUDOMÁNYI MÚZEUM TÖRTÉNETE (1972–2012)

PAPP JENŐ¹, TÓTH SÁNDOR², KASPER ÁGOTA³ & KUTASI CSABA⁴

¹H-1184 Budapest, Kézműves utca 14/A.; j.papp1933@gmail.com

²H-8420 Zirc, Széchenyi u. 2.; flycatcher@vnet.hu

³H-8420 Zirc, Petőfi S. u. 10.; kasperagota@yahoo.de

⁴MTM Bakonyi Természettudományi Múzeuma
H-8420 Zirc, Rákóczi tér 3–5.; kutasi@nhmus.hu

PAPP, J., TÓTH, S., KASPER, Á. & KUTASI, CS.: *The history of the Natural History Museum of Bakony Mountains (1972–2012)*

Abstract: The Natural History Museum of Bakony Mountains in Zirc (Hungary) opened to the public in 1972. Its core activity focuses on scientific research related to the Bakony Mountains, alongside collecting, preserving and exhibiting natural objects. A research programme entitled "Natural History of Bakony Mountains" has been undertaken since 1962. Journals issued by the museum are the *Folia Musei Historico-naturalis Bakonyiensis* and the *Resultationes Investigationum Rerum Naturalium Montium Bakonyi*. The four-volume popular science series "Natural History of Bakony Mountains" was also issued by the museum. In 2013 the museum was merged by government decree into the Hungarian Natural History Museum, Budapest.

Keywords: Bakony, collections, exhibitions, history, Natural History Museum, Zirc

Előzmények

A Bakonyi Természettudományi Múzeum alapítását „A Bakony természeti képe” tudományos vállalkozás („projekt”) sikere tette szükségessé. A kutatási program 1962-ben született és alig egy-két év elteltével országos hírévé és megbecsültté vált. A Bakony-kutatás jelentős el-

ismertséget hozott egyúttal a veszprémi Bakonyi Múzeumnak is, mely az akkor még újszerű táj kutatást sikerrel szervezte és irányította. Számos hazai természetkutató közreműködésével a múzeum botanikai és zoológiai gyűjteménye rendkívüli mértékben gyarapodott, értékében felnőve a geológiai gyűjteményhez, amit még Laczkó Dezső 20. század eleji bakonyi munkássága emelt általánosan ismertté, tudományos értéké.

Az 1960-as évek második felében a Veszprém megyei hivatalos szervek is felismerték „A Bakony természeti képe” program jelentőségét. Határozatot hoztak új természettudományi múzeum alapításáról, és megalakulása helyének a zirci apátsági épületet jelölték ki.

Mint „A Bakony természeti képe” szervezőjét (jelen közlemény első szerzőjét), megbízták az új múzeum létesítési tervének, azaz alapítólevelének elkészítésével (PAPP 1969a). Az alapítólevelben tömören (nyolc gépelt oldalon) összefoglaltam a legszükségesebb tennivalókat, amit egy természettudományi múzeum létesítése megkövetel. Személyi követelményként legalább két tudományos (botanikus és zoológus) munkatárs, két preparátor, egy gazdasági ügyintéző, egy hivatalsegéd és legalább három teremőr/takarító személy alkalmazását jelöltem meg. Az alapítólevél a további személyi fejlesztést valamennyi tekintetben szükségessé tette (miképp ez be is következett az 1970-es évek folyamán). A múzeum törzsgyűjteménye a veszprémi Bakonyi Múzeum geológiai, botanikai és zoológiai gyűjteménye és az ezt szervesen kiegészítő természettudományi könyvtár, fényképtárház stb. lett. A múzeum gyűjtőterülete változatlanul a mintegy 4000 km²-nyi területet felölelő, természetföldrajzi értelemben vett Bakony hegység. Távoli elgondolásban várható volt, hogy a múzeum a Bakonnyal közeli és távoli szomszédságban álló területekre (pl. Vértes, Gerecse, Kisalföld) is kiterjeszkedik gyűjtéseit–kutatásait illetően (PAPP 1969b). Publikációs tevékenységében folytatni szándékozott „A Bakony természettudományi kutatásának eredményei” (*Resultationes Investigationum Rerum Naturalium Montium Bakonyi*) sorozatban szakmonográfiák megjelentetését. Kisebb terjedelmű közlemények, adatszerű feldolgozások és egyebek közlésére célszerűnek tűnt „Acta Rerum Naturalium Bakonyiensis” néven vagy más elnevezéssel folyóiratot indítani. A gyűjteményfejlesztés és tudományos munka mellett a harmadik muzeológusi munkakör a közművelődés. E tekintetben az új múzeum legelső kötetme „A Bakony természeti képe” kiállítás előkészítése és megrendezése lett. A kiállítás felöleli a Bakony kőzeteinek, őslényeinek, növény- és állatvilágának bemutatását. A kiállításban kellő hangsúlyt kap a természeti örökség védelme.

Ezek voltak az alapítás elsődleges célkitűzései és kívánalmai. Távolatban a mindenkor anyagi lehetőségek megszabták a további fejlesztést, mind a személyi állományt, mind a gyűjtést–kutatást–közművelődést illetően. A közművelődési tevékenységben hangsúlyt kapott a honismeret természettudományi szempontja. Elsősorban az ifjúság aktív részvétele különböző gyűjtési, preparálási munkákban és így mintegy bevezetve a fiatalokat az esetleges feldolgozási (tudományos) munkába is. Ugyancsak távlati tervként szerepelt az Országos Vadászati Múzeum, ill. az Országos Erdészeti Múzeum zirci alapítása. A két intézmény létrehozását meg kellett volna előznie egy kormányzintú idevágó határozatnak. Létrehozásukban az új múzeum legfeljebb közreműködött volna szerény adottságaival. A nevezett két múzeum alapításában több intézmény közreműködése jött volna szóba, éspedig: Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Erdészeti és Faipari Egyetem, Erdészeti Tudományos Intézet, Erdészeti és Faipari Technikumok.

Zirc Nagyközségnek az 1970-es évtizedre tervezett gazdasági–kommunális–kulturális fejlesztési tervébe jól beilleszkedett a Bakonyi Természettudományi Múzeum megalakulása, továbbá a két országos múzeum esetleges idetelepítése. Bízta benne, hogy a beruházásokkal,

létesítésekkel Zirc elnyerheti a városi rangot. Ezzel egyrészt sok új munkahely létrejöttét vár-
ták, de a helyben lakók életszínvonalának emelkedését is. A kulturális fejlesztések pedig a zir-
ci és a bakonyi idegenforgalmat lendíthetik fel.

Bevezetés

Magyarországon az 1960-as évek végéig vidéki viszonylatban elsősorban a megyei múze-
umi szervezetekben működtek természetrajzi részlegek. Akadtak közöttük régi hagyomá-
nyokkal és jelentős geológiai, botanikai vagy zoológiai gyűjteményekkel rendelkezők is. Ezek
egyike volt Veszprém-ben a Laczkó Dezső neves geológus által 1902-ben alapított, korábban
Veszprémvármegyei, majd később Bakonyi Múzeum. Az intézmény a szokásos régészeti,
néprajzi, helytörténeti stb. kollekció mellett az alapítóhoz méltó, értékes geológiai, főleg pale-
ontológiai gyűjteménnyel rendelkezett, melyhez az idők folyamán apránként más természet-
rajzi tárgyak is párosultak.

Egy vidéki viszonylatban tekintélyes rovargyűjtemény megalapozása és jelentős fejleszté-
se az 1950-es évek vége felé kezdődött el Papp Jenő entomológusnak a Bakonyi Múzeumba
kerülésével. Az ő nevéhez fűződik a múzeum természettudományi osztályának szisztematikus
bővítése, majd részben ezzel összefüggésben „*A Bakony természeti képe*” nagyszabású kuta-
tóprogram megszervezése. A program 1962-ben történt indulását követő években már megfo-
galmazódott egy önálló természettudományi múzeum létesítésének ötlete. A tervezett intéz-
mény Bakonyi Természettudományi Múzeum néven – közel 10 éves előkészítő munka során –
1972. május 17-én nyílt meg Zircen, a volt ciszterci kolostor épületében, a „*Reguly Antal
Múzeum*” néven az 1950-es évektől funkcionáló kiállítóhely bemutatójának természettudomá-
nyi főprofilúvá alakításával és néhány helyiség birtokbavételével.

A Bakonyi Természettudományi Múzeum elnevezése tökéletesen kifejezi, hogy az intéz-
mény elsősorban a Bakonnyal foglalkozik, mégpedig kizárólag természettudományi szem-
pontból. Szervezi „*A Bakony természeti képe*” tudományos kutatóprogramot. Földtani, őslény-
tani, természetföldrajzi, növénytani és állattani gyűjtéseket végez főleg a Bakony hegység te-
rületén. Gondoskodik a múzeumba kerülő anyag szakszerű preparálásáról, konzerválásáról,
biztonságos megőrzéséről, feldolgozásáról. Tudományos publikációkon keresztül tájékoztatja
az elért eredményekről a hazai és külföldi szakmai köröket. Ismeretterjesztő írások és előadá-
sok formájában, valamint állandó és időszaki kiállítások keretében ismerteti meg a nagykö-
zönséggel a Bakony természetvilágát.

A tájjellegű múzeum gyűjtőterületéhez a természetföldrajzi értelemben vett, mintegy 4000
négyzetkilométer nagyságú Bakony hegység tartozik, de a tájegység a szükséges mértékben
kiterjeszthető elsősorban a peremterületekre is. A gyűjtőterület behatárolása azonban nem kor-
látozza az intézmény munkatársainak témaválasztását és mozgásterét.

Szervezeti keretek

A Bakonyi Természettudományi Múzeum kezdettől fogva a Veszprém megyei Múzeumi
Igazgatóság szervezeti keretébe tartozott. 1972-ben a veszprémi Bakonyi Múzeum, a keszthe-

lyi Balatoni Múzeum és a Pápai Helytörténeti Múzeum mellett Veszprém megye negyedik önálló múzeuma lett. Az önállóság azonban pénzügyi és munkáltatói jogkör terén nem érvényesült. A múzeum gazdálkodását a megyei tanács által lebontott keretből a megyei múzeumi igazgatóság szabályozta, az intézmény csak házipénztárral rendelkezett. Ez nagy általánosságban nem volt kedvező, mert a zirci (és természetesen a másik kettő) tagmúzeum az esetek többségében a mostohagyermek szerepét töltötte be. Ez volt az egyik oka annak, hogy a múzeum történetében többször előtérbe került, és főleg az 1980-as évek vége felé erősödött fel az önállósodás gondolata. 1990-ben már konkrét tárgyalások folytak Zirc Város Tanácsa és a Veszprém megyei Múzeumi Igazgatóság között a Bakonyi Természettudományi Múzeumnak a megyei múzeumi szervezetből való kiválása és Zirc városhoz kerülése ügyében. Ezek a tárgyalások nem vezettek eredményre. A zirci múzeum kollektívája azonban továbbra is igényelte az önállóságot, melyet 1991-ben, 1992. január 1-jei hatállyal biztosított is a Megyei Közgylűlés. A múzeum fenntartásáról a továbbiakban a Veszprém Megyei Önkormányzat gondoskodott. A Bakonyi Természettudományi Múzeum szakmai felügyeletét változatlanul a Magyar Természettudományi Múzeum látta el.

2011-ben a Nemzeti Erőforrás Minisztérium – elismerve az múzeum széles körben kifejtett magas szintű szakmai tevékenységét – **országos szakmúzeumi** besorolást adott az intézménynek. 2012. január 1-től állami fenntartásba, a Veszprém Megyei Intézményfenntartó Központ-hoz került, szakmai besorolását **területi múzeummá** változtatták. Az 1311/2012. (VIII. 23.) számú Kormányhatározat alapján október 1-től az intézmény elvesztette önállóságát és három hónapra a Veszprém Megyei Múzeumi Szervezet tagintézményévé vált. A tervek szerint a megyei múzeumi tagintézmények a telephelyük szerinti város önkormányzatának a fenntartásába kerülnek, így az intézményt Zirc Város Önkormányzatának kellett volna fenntartania. A múzeum tevékenységi köre azonban messze meghaladta Zirc város illetékességi területeit és anyagi lehetőségeit. Erre hivatkozva sikerült elérni, hogy a múzeum, ha nem is önálló intézményként, de továbbra is állami fenntartásban maradjon.

Az 1543/2012. (XII. 4.) számú Kormányhatározat alapján 2012. december 30-tól a múzeum a Magyar Természettudományi Múzeum (továbbiakban MTM) tagintézménye lett, főosztályi szinten integrálódva az MTM szervezeti felépítésébe. Önálló múzeumi besorolása megmaradt, és a 2013. augusztus 2-án kelt új működési engedélyében a **tematikus múzeum** minősítést kapta. Az MTM Bakonyi Természettudományi Múzeuma vezetője az igazgató (az MTM főosztályvezetője), munkáltatója az MTM főigazgatója. Az intézmény fenntartója az Emberi Erőforrások Minisztériuma.

Tárgyi feltételek

Az intézmény működésének tárgyi feltételei kezdettől fogva sok problémát okoztak. Ezek elsősorban abból fakadtak, hogy mind a személyi állomány, mind a tudományos- és segédgyűjtemények biztonságos és jól kezelhető elhelyezéséhez, továbbá a nyugodt és eredményes munkavégzés feltételeinek megteremtéséhez, valamint a múzeumhoz méltó és a jelentős bakonyi idegenforgalom, ezen belül a múzeumot évente felkereső sok tízezer látogató igényeinek is megfelelő állandó kiállítás befogadásához nagyon szűkös tér állt rendelkezésre.

A munka végzéséhez elengedhetetlenül szükséges alapvető pénzügyi feltételek szinte az egész időszak alatt nem voltak kielégítőek. Az önállóság első évében belső átszervezéssel si-

került a gyűjteményi és munkaszobákat elkülöníteni egymástól, így lehetővé vált a gyűjtemények fertőtlenítése. A múzeum könyvtári anyagai fali polcokra kerültek, így felszabadult egy terem kiállítási célra. A külső munkák végzéséhez egy használt terepjáró (Subaru) gépkocsit vásárolt az intézmény. 1990 után újabb számítógépet sikerült beszerezni, emellett már egy fénymásoló is segítette a múzeumi munkát. A gyarapodó gyűjtemények elhelyezésére új botanikai szekrények beszerzése történt meg.

A nehézkes és elavult egyedi olajkályhás fűtésről 1993-ban sikerült áttérni elektromos olajradiátorra, azonban a kiállítás és a raktárak fűtetlenek maradtak. Az ebben az évben kelt kormányhatározat szerint a Ciszter Rend visszakapta az apátsági épület feletti tulajdonjogát azzal a kitételrel, hogy a birtokbaadásról és a kártalanításról csak a későbbiekben döntenek.

Ezt követően a rend két földszinti helyiséget vissza is kért a múzeumtól, és csak az egyik helyett biztosítottak másik helyiséget. Az intézmény áthelyezésére költségvetés nem készült. A rend álláspontja az volt, hogy amennyiben az épületben működő kollégium kiköltözik, akkor a múzeum működését hosszabb távra engedélyezi. A fenntartó egyre csökkenő költségvetési támogatást nyújtott az intézménynek, a szűkös források már az alaptevékenység ellátását is veszélyeztették. A múzeumi költségvetés 60 %-át saját bevételekből kellett előteremteni.

A Balatonalmádiból átvett fűróminták anyagát 1993-tól Pénzesgyőrben egy egykori magtár épületében sikerült elhelyezni, melyet kezdetben bérelt az intézmény, majd 1995-ben megvásárolta azt.

A már 14 éves, intenzíven használt terepjáró felújítását el kellett végeztetni, mert a fenntartó nem támogatta egy új gépjármű megvásárlását. Az ezt követő évben a múzeum külső bevételeiből és a megyei önkormányzat támogatásával mégis sikerült egy új terepjárót vásárolni. A rend további helyiségeket szeretett volna visszavenni, viszont a gyűjtemények így is egyre szűkebb helyen voltak. 1997-ben a rovargyűjtemény elhelyezését egy bérelt lakóépületben sikerült megoldani, ahol a gyűjteményért felelős személyek dolgozószobája is kialakításra került. A fenntartó közvetítésével, az apátsági épületből kiköltöző Reguly Antal szakképző iskola két ottani termet adott át a múzeumnak, ahol könyvtár és előadóterem került kialakításra. Az év végére a bérelt és az átvett helyiségekkel az égető elhelyezési gondok időlegesen megoldódtak. A költségvetés saját része továbbra is 60% volt, melynek forrásai a külső munkákból a növekvő bolti forgalomból, valamint a belépőjegyekből adódtak.

Az ezredfordulón a gyűjteményeknél ismét elhelyezési gondok voltak, a bérelt épület állapota már nem felelt meg az ott elhelyezett rovargyűjtemény számára. Az ingyenes garázshasználati lehetőség megszűnt a helyi önkormányzatnál, ezért saját forrásból garázst vásárolt a múzeum.

Váratlanul érte a múzeumot és a Veszprém Megyei Önkormányzatot is a Zirci Nagykanizsai 2001. évi döntése arról, hogy a rend 2002-től évi mintegy 8 millió forint éves bérleti díjat kér az intézménytől. A múzeumban számítógépes fejlesztések történtek (szerver és helyi hálózat kialakítása, egységes operációs rendszer). A fejlesztések során egy önálló honlappal a múzeum a világhálón is elérhetővé vált.

2002-2003 fordulójának és az új év első felének a múzeum minden dolgozóját igénylő munkája volt a teljes gerinces részleg átköltöztetése épületen belül egy másik szárnyba, mivel a régi területen átjárót nyitottak a belső udvarra. Szintén emiatt vált szükségessé a könyvtári folyóirat-állomány jelentős részének a könyvtárhelyiségbe való áttelepítése. Ugyancsak az év első felében kellett megoldani a rovargyűjtemény részére bérelt ház (Zirc, Reguly A. u. 20.) kiürítését is. Az ott dolgozó három kolléga visszaköltözött a Rákóczi téri múzeumi egységbe,

ahol szűkösen ugyan, de elfértek. A rovargyűjtemény elhelyezése a Ciszterci Rend segítségével oldódott meg ideiglenesen.

2003 augusztusában a fenntartó pénzügyi támogatásával elkészült a központi fűtés, mely nemcsak a munkaszobákban, hanem a kiállításban is egyenletes hőmérsékletet biztosított. Régi gond oldódott meg ezáltal.

A pénzesgyőri geológiai raktárépület állagmegóvási munkáinak mielőbbi elvégzése miatt minden évben jelzés ment a fenntartó felé.

Mivel a Ciszterci Rend visszakérte az intézménynek 1972 óta helyet nyújtó apátsági épületrészt, egyre sürgetőbbé vált a végleges elhelyezés megoldása. Az elmúlt években jelentős lépések történtek e téren. A fenntartó Veszprém Megyei Önkormányzat a múzeum Zircen maradása mellett döntött, emiatt meg kellett találni a múzeumnak megfelelő helyet és az átköltözés lebonyolításának célszerű módját. Mindezek kivitelezésére az egyházi ingatlanok kárpótlásának keretéből 100 millió forint került átutalásra a Megyei Önkormányzatnak, amely a Közép-dunántúli Regionális Tanácsnál is sikeresen pályázott további 50 millió Ft-ot a beruházásokra. A fenntartó a fenti összegek és saját erő segítségével megvásárolta a zirci Reguly Antal Általános Iskola Rákóczi tér 3-5. sz. épületegyüttesének C (volt zárda épülete) és D egységét (volt Úttörőház) Zirc városától, majd felújította azokat.

A több lépésben tervezett költözés első részeként 2005 őszén 4 munkatárs, valamint a gerinctelen és a gerinces zoológiai gyűjtemény települt át az új helyre, a D épületbe. A 2006-2007-es év munkálatait követően 2007 februárjában a további gyűjtemények (geológia, botanika, könyvtár), munkaszobák, irodák, kiszolgáló egységek kerültek végleges helyükre, a volt zárdába (C épület). A hasznosítható földszinti és tetőtéri alapterület – tekintettel a gyűjtemények nagyságára, az ésszerűen kialakított munkaszobákra, az addig nélkülözött szociális helyiségekre stb. – csak a munkarészek elhelyezésére volt elegendő. De végre normális, a munkatársaknak és az őrzött anyagoknak megfelelő tér állt rendelkezésre.

Sajnos az ideálisnak vélt helyzet gyorsan megváltozott. A Ciszterci Renddel történt további tárgyalások eredményeként ugyanis olyan megállapodás született, miszerint 2007. december 31-ig az állandó kiállítást is ki kell telepíteni az apátsági épületből. A fenntartó úgy döntött, hogy a tárlatot az új épületben kell elhelyezni, mégpedig a könyvtár és a geológiai gyűjtemény három termében. Emiatt a helyiségeket ki kellett üríteni, a gyűjteményeket továbbszállítani egy önkormányzati tulajdonú családi házba (Zirc, Munkácsy u. 25.), mely teljességgel alkalmatlan volt az ilyen célú raktározásra.

Mindeközben a 2006 nyarán, Csajágon fellelt két mamut elhelyezését is meg kellett oldani. A „Jégkorszaki óriások a Bakonyban” c. kiállítás 2007 szeptemberében nyílt meg szintén az új épületben, a közművelődési terem feláldozása árán (megjegyzendő, hogy a 42 m² csak rendkívül zsúfolt elhelyezést tett lehetővé).

2007 végén végül is nem kellett az apátságban lévő tárlatokat kiköltöztetni, köszönhetően egy KDOP pályázati kiírásnak, mely többek között múzeumi fejlesztéseket is támogatott. A renddel megkötött szerződés szerint 2008. december 31-ig, illetve a pályázat elbírálásáig, kedvező döntés esetén pedig a beruházás elkészültéig a kiállítások az apátságban maradhattak (természetesen bérleti díj fejében). Sikeres pályázat esetén az új, 460 m² alapterületű természetrajzi pavilont a Reguly Múzeum udvarán építették volna fel, végleges otthont nyújtva a Bakony természeti képét és jégkorszaki óriásokat bemutató tárlatoknak, valamint a Schüle-féle vadászati gyűjteménynek. Sajnos a pályázatot elutasították.

2008 végén újabb együttműködésben és újabb pályázat beadásában egyeztek meg az érdekelt felek. A kiállítások az előző évihez hasonló feltételekkel 2009-ben is a helyükön maradtak.

2009 novemberében Zakar Ferenc Polikárp (†), a ciszterci rend főapátja levélben jelezte Lasztovicza Jenőnek, a Veszprém Megyei Önkormányzat Közgyűlése elnökének, hogy eddigi álláspontjuktól eltérően mégiscsak szívesen látják a Bakonyi Természettudományi Múzeum tárlatait az apátságban, bérleti díj ellenében. A két fél tárgyalásokon megegyezett a bennmaradás feltételeiben, s 2009. december 30-án aláírták a szerződést. Ennek legfontosabb pontja a következő:

A fenntartó Veszprém Megyei Önkormányzat a Ciszterci Rend Zirci Apátságától 2020. december 31-ig bérbe veszi a Bakonyi Természettudományi Múzeum kiállításai és boltja részére az apátság I. emeletén lévő épületrészt (436 m²).

A kiállítás bennmaradására kötött szerződés lehetővé tette, hogy a C épületben lévő tárlatok átkerüljenek az apátsági épületbe. Ugyanakkor a felszabadult helyiségekbe az eredetileg is odaszánt geológiai gyűjteményt és a könyvtár anyagát vissza kellett költöztetni. A folyamat sikeres és sérülésmentes lebonyolításában azonban mindenképpen döntő és elismerésre méltó volt a munkatársak szerepe, ereje, áldozatvállalása és nem utolsósorban precizitása, szakmai hozzáértése.

Az apátsági épületben immáron együtt látható, „A Bakony természeti képe”, a „Jégkorszaki óriások a Bakonyban” és a „Dr. Bativai-Schüle Imre János trófeagyűjteménye” c. kiállítások, valamint a 3-4 millió éves pulai ösorrészvív. A látványegyüttes hazánk egyik legszebb természettudományos tárlata, mely kellő figyelem, gondozás, kezelés és alkalmankénti felújítás segítségével még legalább 10-12 esztendeig megfelelő színvonalú és vonzerejű látvánival kínál a látogatóknak.

2012-ben az államhoz került önálló múzeum költségvetését nagyon kedvezőtlenül állapították meg. A megítélt költségvetési támogatás az előző évinek mindössze 42 %-a volt, a múzeum fenntartáshoz szükséges 38 millió Ft-os bevétel-különbözetet az intézménynek saját bevételből kellett volna biztosítania. Ekkora, összesen 70 %-os önrész kigazdálkodására a múzeumnak esélye sem volt. Ehhez járult a kiállítási bevételek jelentős elmaradása az apátság felújítási munkálatai miatt. A tetőbontás során két kiállítási terem (az ásvány- és a trófeakiállítás) beázott, azokat le is kellett zárni. Az apátsági lépcsőház felújítása és a kiállítás nyílászáróinak cseréje és festése alatt a múzeum egész augusztusban zárva tartott.

A kedvezőtlen pénzügyi környezet ellenére az intézmény elbocsátások és eszközeinek értékesítése nélkül vészelte át ezt az időszakot.

A múzeum személyi állománya

Az intézmény 1969-ban elkészült létesítési terve meglehetősen szerény személyi fejlesztési irányozott elő. A Bakonyi Múzeum természettudományi osztályának személyi állománya abban az időben egy entomológus-muzeológusból és egy preparátorból állt. A zirci múzeum terve tartalmazta egy botanikus muzeológus, egy preparátor, egy gazdasági ügyintéző, három teremőr-takarító, egy hivatalsegéd-fűtő, majd később egy őslénytanos (geológus) muzeológus alkalmazását. Az 1969-ben bekövetkezett és a létesítendő új múzeum megvalósítását is célzó fejlesztés azonban már szeptember 1-től lehetővé tette egy botanikus segédmuzeológus alkal-

mázását. A munkakört Balogh Márton töltötte be, aki azonban december 31-ével nem csak a múzeumtól, hanem a pályától is megvált. Ugyancsak ekkor távozott, közel másfél évtizedes tevékenysége után (Budapestre, a Természettudományi Múzeum Állattárába) Papp Jenő. Az ő helyére lépett be Tóth Sándor entomológus 1970. január 1-jével, így a létesítendő zirci múzeum megvalósításával kapcsolatos szervezési és előkészítő feladatokat is ő vette át.

Az új múzeum gyakorlati megvalósításának döntő éve 1971 volt, amikor az országos, a megyei és az illetékes zirci helyi szervek közreműködésével sikerült megteremteni a múzeumalapítás jogi, személyi és tárgyi feltételeit. Már a szervezés alatt álló múzeumhoz nyert ki-nevezést 1971. szeptember 1-jével Bankovics Attila ornitológus, akinek feladata a Bakony gerinces faunájának kutatása és az intézmény gerinces gyűjteményének gyarapítása, valamint gondozása volt. Október 1-jével részfoglalkozású preparátorként került a múzeumhoz a helyben lakó Kasper Ágota. A felsoroltakon kívül a már Zircen meglévő kiállítóhely (Reguly Antal Múzeum) teremőr-gondnoka, Hermann Julianna és részfoglalkozású teremőre, Gyarmathy Istvánné képezte az induló, 3 fő- és két részfoglalkozású munkatársból álló személyi állományt.

Még 1972 folyamán viszonylag jelentős személyi fejlesztésre került sor. Májusban állt munkába pénztárosként Gerlei Ferencné, júniusban részfoglalkozású takarító-fűtőként Kasper Jánosné, júliusban részfoglalkozású gerinces preparátorként Máj Ferenc, szeptemberben Holonics Éva adminisztrátor-gazdasági ügyintéző munkakörbe. Ugyanakkor Kasper Ágota szeptembertől előlépett főfoglalkozású rovarpreparátorra.

Fontos eseményként könyvelhető el, hogy 1973-ban sikerült kiharcolni a megyénél egy botanikus, 1975-ben egy zoológus, 1976-ban egy botanikai preparátori (ezt később átszervezték könyvtáros-népművelői munkakörre), majd 1977-ben egy újabb entomológus státuszt. Vagyis 1977 végén már 11 dolgozóval rendelkezett a múzeum. Az állandó alkalmazottak mellett azonban szinte folyamatosan alkalmaztak rövidebb-hosszabb időre kiegészítő preparátori és könyvtárosi munkaerőt. Hangsúlyozni kell, hogy az intézmény saját alkalmazottai mellett nagyon sokat segítettek a múzeum munkájában, elsősorban a gyűjtés, preparálás, gyűjtemény-rendezés és feldolgozás terén „A Bakony természeti képe” program keretében önzetlenül tevékenykedő külső munkatársak.

A viszonylag kis létszámú alkalmazotti állományhoz képest meglehetősen nagy volt a fluktuáció. A szakemberállomány fejlesztésénél iránymutató volt az elv, hogy a múzeumban a lehetőség szerint képviselve legyenek a legfontosabb hagyományos természettudományos szakágak (geológia-paleontológia, botanika, zoológia). Ennek megfelelően hosszabb időn keresztül napirenden szerepelt a geológus (paleontológus) állás pénzügyi feltételeinek megteremtése. Megvalósulására azonban 1985-ig várni kellett.

A foglalkoztatottak száma végül is hosszabb távra 12-13 fő körül állapodott meg. A személyi fejlesztés lényegében már az 1970-es évek végére elérte azt a szintet, ami nagyjából eleget tudott tenni egy hasonló nagyságrendű vidéki múzeummal kapcsolatos elvárásoknak. Ugyanakkor lényegesen meghaladta az 1968-as létesítési tervben előírányzott keretet.

A múzeum történetének második évtizede végén, 1991. december 31-ével nyugdíjazás következtében megvált az intézményt kezdetektől vezető Tóth Sándor entomológus-muzeológus.

1992-ben az intézmény önállósodása mellett vezetőváltás is történt, az addig igazgató-helyettesi feladatkört is betöltő Futó János geológus lett az új igazgató, aki két cikluson, 10 éven keresztül látta el a múzeum vezetését. Az első ciklusban az igazgató-helyettes Galambos István botanikus volt. Az önállósodással a teljes gazdasági ügyintézés a múzeumba került, en-

nek élére szükség volt gazdasági vezetőre, melyet először még csak 4 órás munkaidőben Jakab Sándorné, majd 1993-tól teljes státuszban Fallmann Gyuláné látott el.

1992-ben jött a múzeumhoz Keserű Ildikó geológus-preparátor, ebben az évben Kasper Ágota könyvtárosi és részben zoológus-muzeológusi státuszba került. 1993-ban 14 fő az állandó létszám, a gyes-en levő munkatársak helyére alkalmazták Liszi Erzsébetet segédkönyvtárosi és preparátori feladatkörrel, Sebők Péter preparátort is ebben az évben szerződtették.

Az átszervezésekkel sikerül elérni, hogy minden muzeológusnak volt preparátora. Az ön-állósodással járó többletfeladatokat csak túlórákkal lehetett megoldani, melyet csak a létszám-bővítés oldhatott volna fel. 1994-ben Benczikné Tóth Magdolna visszatért a gyes-ről és adattáros-propagandista feladatkörben kezdett dolgozni. Sebők Péter preparátor megvált a múzeumtól.

1995-ben a szakemberi létszám is növekedett, felvették Kutasi Csabát entomológus-muzeológusi státuszba. A múzeumi bolt személyzete gyakran cserélődött, gyes-ről tért vissza H. Harmat Beáta zoológus-muzeológus. 1996-ban már 16 fő az állandó létszám. Átszervezés során Liszi Erzsébet preparátorként dolgozott tovább.

A múzeum 5 éves külső munkájának, a litéri biomonitoringnak zökkenőmentes ellátása érdekében Kontschán Jenőt, majd helyére Kenyeres Zoltánt alkalmazta preparátori munkakörben. Ebben az évben nyerte el Futó János a második 5 éves vezetői ciklusát. Ekkor már 17 fő volt az állandó létszám, ezen felül további eladókat, teremőröket lehetett alkalmazni a saját bevétel terhére. Fallmann Gyuláné további 5 évre elnyerte a gazdasági vezetői állást. 1999-ben a szakmai létszám egy preparátorral (Ilia Zoltánné) és egy botanikus-muzeológussal (Bauer Norbert) bővült. Benczikné Tóth Magdolna művelődésszervező diplomát szerzett. A szakmai feladatok ellátását nehezítette, hogy ugyanaz a fő látta el az igazgatói és geológiai feladatkört az intézményben.

Az ezredfordulón ismét változások történtek, Keserű Ildikó geológus-preparátor gyes-re ment, helyére Bodorkós Zsolt került felvételre. A múzeum szakmai állománya 2001-ben is jelentősen változott, Bodorkós Zsolt és Ilia Zoltánné preparátor, valamint az adott évben felvett Murányi Dávid gyűjteménykezelő egyaránt megvált az intézménytől. Benczikné Tóth Magdolna áthelyezéssel távozott a zirci könyvtárhoz. Horváth Éva lett az új geológiai gyűjteménykezelő. Kasper Ágota helyett, a 2000-től zoológusi státuszban dolgozó Kenyeres Zoltán vette át az igazgató-helyettesi feladatok ellátását. A múzeum engedélyezett létszáma a tárgyév végén a legmagasabb, 19 fő volt, igaz ebből 2 fő boltos bérköltségét saját bevételből kellett fedeznie az intézménynek.

2002-ben távozott az intézményből Futó János geológus, Bauer Norbert botanikus, Kenyeres Zoltán zoológus, Horváth Éva geológiai gyűjteménykezelő és Györfi Adrián gyűjteménykezelő. Belépett Ujvári Judit könyvtáros, Kondorosy Szabolcs geológus és Iliáné Rechner Szilvia (Ilia Zoltánné) zoológus preparátor. Pályázata alapján a fenntartó Kasper Ágota zoológus-könyvtárost bízta meg az igazgatói teendők ellátásával, helyettese Galambos István botanikus lett.

2003-ban megvált az intézménytől Kondorosy Szabolcs geológus, helyette Katona Lajos Tamás vette át a munkakört. 2004-től megszűnt az előző évekre jellemző erős fluktuáció, szinte változatlan összetételű munkatársi gárda dolgozott a múzeumban. 2005-ben tudományos fokozatot (PhD) szerzett Kutasi Csaba entomológus. Az önkéntes program keretében 2006-2007-ben 10 hónapig dolgozott az intézményben Mészáros András környezetmérnök. Elsősorban a geológiai gyűjteményben tevékenykedett.

2008-ban nyugdíjba ment Fallmann Gyuláné, az intézmény gazdasági vezetője, munkáját Földváriné Wolf Erika vette át, aki gazdasági csoportvezetőként látta el feladatát.

2010-től a fenntartó 16 főre csökkentette az engedélyezett létszámot. A munkakörök hatékony ellátása, a gazdaságosabb működés elősegítése már az előző években elkezdődött. A kiállításban dolgozó munkatársak a tárlat téli, rövidített idejű nyitva tartásához igazodva minden év november 16-tól a következő év március 15-ig napi 6 órában dolgoztak. A teremőri feladatok ellátását 2 fő közcélú munkavállaló segítette.

2011. év végén a múzeum vezetői, Kasper Ágota igazgató (zoológus-muzeológus) és Galambos István igazgató-helyettes (botanikus) nyugdíjba vonultak. Az igazgató megbízása nyomán az intézmény vezetője 2011. december 16-tól Kutasi Csaba lett. A fenntartó engedélyezte egy pályakezdő fiatal alkalmazását botanikus munkakörben, 2012. január 1-től Sinigla Mónika tölti be ezt a feladatkört.

Az új fenntartó (VEMIK) vezetője február 1-től ideiglenesen megbízta Kutasi Csabát az igazgatói feladatok ellátásával, aki a Veszprém megyei Múzeumi Igazgatóság tagintézményévé vált múzeum igazgatójaként 2012. október 1-től határozott időre (5 év) történő kinevezést kapott.

A nyugdíjba vonulásokkal egy zoológus-muzeológusi és egy teremőri státusz felszabadult, de a fenntartó nem engedélyezte azok betöltését. A teremőri feladatok ellátásában közcélú munkavállalók is részt vettek.

Az intézmény csatlakozott a Laczkó Dezső Múzeum által szervezett önkéntes tárlatvezető-képzési programhoz, melynek eredményeként 8 önkéntes tárlatvezetőnk lett, akik az év folyamán többször is közreműködtek a programokon.

Az eltelt évek alatt a munkatársak nemcsak saját feladatukat, illetve szakfeladatukat látták el, hanem egyéb karbantartói, gépkocsivezetői, egyéb fizikai feladatokat – fűnyírás, varrás, javítások, szerelési munkák, raktári és folyosói rakodások, áru-, anyag- és eszközbeszerzések stb. – is. Az intézményben rendezett és a más helyszínen történő megjelenéseket, a kiállítások, programok anyagainak elkészítését, szállítását, prezentálását szintén a munkatársak végezték, kivéve, ha pályázati vagy egyéb támogatás nyújtotta fedezetből megoldható volt külső erő igénybevétele. A közönségkapcsolat, múzeumpedagógia, ismeretterjesztés, kommunikáció, pályázatírás, marketing szintén amolyan „magad uram, ha szolgád nincsen” alapon történt, hiszen sem múzeumpedagógus, sem marketingszakember nem dolgozott a múzeumban. Igaz eddig – s remélhetőleg a továbbiakban hasonlóképp –, így is működött a dolog. Az intézményben pótlékok, túlórák nem kerültek elszámolásra.

Gyűjtőmunka, a múzeum gyűjteményei

A működés során végzett sokrétű gyűjtőmunka – a múzeum létesítési tervében meghatározott – alapelve az volt, hogy a Bakonyi Természettudományi Múzeum, mint tájmúzeum, elsősorban a Bakony hegység területéről származó természeti tárgyakat gyűjti és törzssanyagát is abból állítja össze. Ez azonban nem zárta ki annak lehetőségét, hogy az intézményben foglalkoztatott muzeológusok szűkebb szakmai érdeklődésüknek megfelelően, ne végezhesenek az ország más tájain (sőt külföldön) gyűjtőmunkát. Az ezek eredményeit képező tárgyak azonban vagy átadásra kerültek a területileg illetékes múzeumnak, vagy legalábbis a törzssanyagtól el-

különítve tárolták. Az alapelvek természetesen nem dogmák, megváltoztatásuk elhatározás kérdése.

A múzeum gyűjteményeinek, de különösen a rovarkollekciónak létrehozásában tetemes részt vállaltak az intézményt ebben a tekintetben is önzetlenül támogató Bakony-kutatók. Nekik is köszönhető, hogy a Bakonyi Természettudományi Múzeum törzsanyaga napjainkra előkelő helyet foglal el a vidéki természetrajzi gyűjtemények sorában. A más múzeumok anyagával való összevethetőség lehetőségét szolgálja az alábbi táblázat, melyben együtt láthatók a veszprémi Bakonyi Múzeumból (kisebb részben a keszthelyi Balatoni Múzeumból) Zircre került, vagyis lényegében az induló, majd a tízévenkénti adatok.

Gyűjtemény	1970–1972*	1982	1992	2002	2012
Geológiai**	29.858	29.697	24.013	29.223	61.550
Gerinces	1.037	4.594	7.497	8.820	8.747
Botanikai (herbáriumi egység)	115.680	20.700	22.743	30.317	33.946
Rovargyűjtemény (példány)		155.000	205.700	221.100	262.913
Egyéb gerinctelen anyag		33.700	23.796	26.720	30.124
Adattári gyűjtemény (tétel)	3.052	6.814	17.652	12.418	13.650
Fotógyűjtemény	nincs adat	2.314	5.668	6.192	6.458
Könyvtári egység (könyv, periodika)	nincs adat	21.806 (becsült)	23.230 (becsült)	23.067	26.219

*Az 1970–1971 közötti időszak átmenetinek tekinthető, mivel ekkor került sor a Veszprémi Bakonyi Múzeumból, a Tihanyi Múzeumból (átmenetileg ott tárolt geológiai anyag), valamint a keszthelyi Balatoni Múzeumból (geológiai és gerinces anyag) a gyűjtemények Zircre történő szállítására. Az 1970–1972-ben az ún. szekrénykataszteri anyag nincs megbontva.

**A geológiai gyűjtemény 1982-es csökkenése a revízióval, 1992-es jelentős visszaesése a Kocsis Lajos-féle anyag leltárkönyvi törlésével és Sümegre szállításával függ össze.

A gyűjtemények elhelyezése mind a szűkös terület, mind a megfelelő tároló szekrények hiánya miatt kezdettől fogva nagy nehézségeket okozott, annál inkább, mivel a gyűjtemények folyamatosan gyarapodtak. A gerinces zoológiai gyűjteményben megtörtént a preparátumok rendszertani elkülönítése, egy hűtőláda is beszerzésre került, melyben a preparálás megkezdéséig őrizhetők voltak a gerinces állatok. 1993-ban többszáz ezer darabos közetminta-gyűjteményt vett át a múzeum az egykori balatonalmádi Bauxitkutató Vállalattól, a gyűjtemény a pénzesgyőri raktárba került. Az intézmény vezetése felismerte a számítógépes nyilvántartás fontosságát, ezért már ebben az évben (1995) elkezdődött a csigagyűjtemény adatbázisba írása, majd a könyvtári címleírások is számítógépre kerültek (1997)

Az apátsági helyiségek visszaadása miatt a gyűjtemények folyamatosan költöztek. A 2001. év kiemelkedő gyarapodása volt a pulai alginitbányában talált újabb őssorrszaru lelet.

A múzeum Baráti Köre által benyújtott pályázat segítségével 2006-ban elkészült a geológiai gyűjtemény internetes adatbázisa, és a hozzá kapcsolódó dupla DVD-s kiadvány.

2006 nyarán szenzációs leleteket mentettek be Csajág község határából Katona Lajos Tamás geológus vezetésével a múzeum munkatársai: két mamut csontvázának maradványait. Magyarországon mindössze négy hasonló ősmaradvány került eddig elő az elmúlt száz év során. A csontok minősége és mennyisége (megközelítőleg 65% rendelkezésre állt) lehetővé tette, hogy felállítva kerüljenek bemutatásra a mamutok a „Jégkorszaki óriások a Bakonyban” c. kiállítás keretében.

A költözés révén megnőtt tárolókapacitás lehetővé tette a botanikai gyűjtemény elhelyezési körülményeinek javítását. Pályázati segítséggel évente sor került a gyűjtemények és a kiállítás fertőtlenítésére.

Ajándékozás, illetve pályázati támogatás révén az alábbi gyűjtők anyagával gyarapodott az intézmény: Tihanyi János és Kohanóczi Attila rovargyűjteménye, Kartal Béla lepkegyűjteménye, Schüle Imre vadászati kollekciója, Badinszky Péter ásványgyűjteménye.

Katona Lajos Tamás geológus közreműködésével a múzeum bekapcsolódott a Barót melletti Felsőrákos (Erdély) lignitbányájában fellelt masztodon leletmentésébe és konzerválásába. A szakember kiutazását a fenntartó, a konzerváló anyag beszerzését a „Szülőföld” pályázati alap támogatása tette lehetővé. Megfelelő anyagi háttér megteremtése esetén a munkálatok tovább folytatódnak.

A könyvtári cserék révén 190 külföldi és 68 hazai intézménnyel állt összeköttetésben a múzeum. A cserekapcsolat jelentősége óriási, hiszen a saját kiadványoknak (*Folia Musei Historico-naturalis Bakonyiensis*, *A Bakony természettudományi kutatásának eredményei*, *A Bakony természeti képe*) köszönhetően számos értékes publikáció jutott-jut el az intézménybe, melyeket egyébként nem tudna beszerezni.

Az intézmény kutatómunkája

A múzeum kutatóinak tudományos tevékenységét az intézmény gyűjtőköre és gyűjtőterülete mellett, a Magyar Természettudományi Múzeum által meghatározott, országosan kiemelt témákhoz való kapcsolódás szabta meg. Ezek közül a zirci munkatársak az alábbi témákban voltak érintettek: taxonómia kutatások virágos, virágtalan és fosszilis növényfajok populációin, az ember természetes környezetét alkotó ökoszisztémák fajainak vizsgálata, Magyarország állatvilágának kutatása, hazai állatok ökológiai kutatása.

Zircen kezdettől fogva messzemenően érvényesült a témaválasztásban a kutatói szabadság elve. Természetesen történtek nem kötelező jellegű ajánlások is. Ilyen volt pl., hogy az intézmény munkatársai (részben kölcsönösségi alapon) szakterületüknek megfelelően kapcsolódjanak be más múzeumok munkájába, elsősorban a vidéki múzeumok által a Bakony-kutatás mintájára szervezett tájkutató programokba.

Ugyancsak a kutatási szabadság elve érvényesült „*A Bakony természeti képe*” programban tevékenykedő külső munkatársak körében. Tőlük kötelező munkatervet nem várt el a múzeum, de speciális feladatok közös megoldása érdekében alkalomadtán igényelte bekapcsolódásukat.

A Bakony-kutatásra is pozitív hatással volt az 1972-ben megalakuló Veszprémi Akadémiai Bizottság (VEAB), mely azon túlmenően, hogy „*A Bakony természeti képe*” programot magának tekintette, szerény mértékben anyagilag is támogatta a múzeumot. A VEAB számos kutatási főiránya közül – Majer Antal kezdeményezésére – először a környezetvédelmi és tájhasznosítási kutatási főirány részét képező farkasgyepűi bükkös ökoszisztéma projektbe kapcsolódott be az intézmény.

A múzeumokban folyó munkával kapcsolatban az elmúlt évtizedekben bizonyos fókig megoszlottak a vélemények. A hagyományos felfogás szerint a múzeum alapvető funkciója a gyűjtés, konzerválás, megőrzés, tudományos feldolgozás, az eredmények publikálása, valamint állandó és időszakos kiállítások keretében a nagyközönség számára való bemutatása. Az utóbbi

időben ettől kisebb-nagyobb mértékben eltérő vélemények is felbukkantak. Eltekintve a szélsőséges álláspontoktól, intézményenként váltakozó mértékben visszaesett a gyűjteménygyarapodás és előtérbe került a közművelődési tevékenység. A tudományos és közművelődési munka természetesen szervesen kiegészítheti egymást, csak meg kell találni a kettő közötti egészséges arányt. A Bakonyi Természettudományi Múzeumot váltakozó sikerrel, kezdettől fogva ez a törekvés jellemezte.

Zirc esetében az eredmények elérésénél messzemenően tekintettel kell lenni arra, hogy az intézmény létrehozásánál nem a nulláról kellett indulni. Kezdve Laczkó Dezsővel, az elődök dicséretes tevékenysége kellő alapot nyújtott. A Bakonyi Természettudományi Múzeum hazai természettudományi muzeológiában betöltött szerepének értékelése nyugodtan rábízható az utókorra. Az azonban nem kétséges, hogy vidéki viszonylatban a tudományszervezésben mindig az élen járt. Az első két évtized folyamán az örökös pénzügyi nehézségek ellenére is lényegében végig sikerült fenntartani a Papp Jenő által 1962-ben életre hívott „*A Bakony természeti képe*” kutatóprogramot. Ehhez a kitartó szervezőmunka mellett természetesen nagyban hozzájárult a résztvevők minden elismerést és köszönetet megérdemlő, önzetlen, tudománypártoló hozzáállása. Érdemes kiemelni, hogy a jól működő Bakony-kutatás egyben követendő mintául is szolgált más – természettudományi részlegekkel rendelkező – vidéki múzeumoknak hasonló programok beindítására.

„*A Bakony természeti képe*” programról évente készült egy kisebb sokszorosított füzet, mely tartalmazta a résztvevők nevét, témájukat és többnyire az elért fontosabb eredményeiket. Ezt megkapták a Bakony-kutató munkaközösség tagjai, de hozzáférhető a múzeum adattárában is. Általában 3–5 évenként a múzeum évkönyvében megjelent egy olyan anyag, mely az érintett időszak legfontosabb eredményeit összefoglalva tartalmazta. A programmal kapcsolatban a felsoroltakon kívül még számos egyéb írásban tájékozódhatnak az érdeklődők.

A múzeum tevékenységének fontos állomásai voltak az ún. Bakony-kutató ankétok. Ezek lehetőséget biztosítottak a megelőző évek fontosabb történéseinek áttekintésére, és a programban szereplők előadásaikban is beszámolhattak elért kutatási eredményeikről. Az első három ilyen rendezvény szervezése még Papp Jenő nevéhez fűződött. A viszonylag nagyszabású negyediket már Zircen, a Bakonyi Természettudományi Múzeum 1972. május 17-én történt ünnepélyes felavatását követően ősszel (október 26–27) tartották meg. A múzeum fennállásának első két évtizedében 2–3 évenként szerveztek Bakony-kutató ankétot, 1987-ben a tizediket.

A múzeum önállósodásával nagy szerepük lett a külső megbízásos munkákból származó bevételeknek. A kutatómunka is részben ezek köré szerveződött. A múzeum kutatói a saját szakterületük szerint a Bakony azon területeire összpontosították a kutatást, ahová ilyen megbízást nyert el az intézmény. E területek vizsgálatából a jelentések mellett tudományos dolgozatok is születtek.

Az önállósodás előtti húsz évben mintegy 20 ilyen tanulmány készült, utána kevesebb, mint 10 év alatt 33 jelentés. A múzeum következő tíz éves periódusában a munkák száma mérséklődött, de 2012 év végéig elérte a 26-ot.

Elsősorban a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság bízta meg az intézményt ilyen feladatokkal, de rajtuk kívül más nemzeti parkok, önkormányzatok, egyesületek és állami cégek is a megrendelők között voltak. A megbízások természetvédelmi kutatásokra, védett, védendő és értékes területek természeti állapotának, értékeinek felmérésére, kezelési és védetté nyilvánítási javaslatok, tervek, hatástanulmányok elkészítésére irányultak.

A vizsgálati helyszínek zömmel a Bakonyban és határterületein helyezkedtek el. Vizsgálatok folytak a tervezett Keleti-Bakony és a Pannonhalmi Tájvédelmi Körzetek területén, a Pápa környéki vizes élőhelyeken, a veszprémi Csatár-hegyen, Balatonfüzfő környékén, a Balaton-felvidék keleti részén, a Nivegy-völgyben és a Pécselyi-medencében, valamint a Balaton-parti zagytereken.

Ezekon kívül a Veszprém megyei szennyvíztisztítóhelyek természetvédelmi értékelése és Zirc város környezeti állapotának vizsgálata is megtörtént. A távolabbi területeken – mint Dorog és Bakonysárkány – végzett kutatások a múzeum észak-dunántúli régiós szerepét erősítették.

A Magyar Villamos Művek Rt. Litér térségében egy gyorsindítású gázturbinás erőmű létesítését kezdeményezte. Az ehhez szükséges és előírt részletes környezeti hatástanulmányt a múzeum végezte el 1996-ban. A Közép-dunántúli Természetvédelmi Igazgatóság a környék élővilágának megóvása érdekében a működés feltételeként szabta meg biomonitoring vizsgálatok végzését 5 éves időtartamra (1997–2002), melynek megtervezésére és működtetésére a múzeumot kérték fel. A vizsgálat során fontos indikátorszervezetek: zuzmók, feketefenyők és ízeltlábúak monitorozása zajlott. A múzeum Kutasi Csaba doktori témája révén, az almaültetvények talajszintjén kialakult ízeltlábú-együttesek vizsgálatával bekapcsolódott a hazai agrár-ökoszisztéma kutatásokba is.

2001-ben a múzeumban 9 szakmuzeológus dolgozott, a kutatási témák száma is igen magas volt. A szakmai fejlődést is szem előtt tartva több kolléga vett részt PhD-képzésben is. A már említett doktori témán kívül, a fokozatszerzésre irányuló kutatások az alábbi témákban folytak: Bauer Norbert: a Dunántúli-középhegység *Stipa*-gyepjeinek cönológiai felvételezése, Kenyeres Zoltán: a Dunántúli-középhegység egyenesszárný-faunájának faunisztikai és ökológiai vizsgálata, Murányi Dávid: faunisztikai célú és kvantitatív mintavételezések a Bakonyvidék vízi ízeltlábú-közösségein.

Barta Zoltán 2001-ben kezdte el a vörös vércse költőládák telepítését és költésbiológiai, valamint populációdinamikai vizsgálatait a Bakony hegység területén.

A Bakony-kutatás folytatódott, a regisztrált Bakony-kutatók száma évente 30-40 között váltakozott. A Bakony-kutató ankétok 1980-tól 2002-ig 3-6 évente követték egymást a 11. ankét 1992-ben, a 12. pedig 1998-ban lett megrendezve.

A múzeum dolgozóinak magas színvonalú tevékenységét díjakkal is jutalmazták: 1997-ben Galambos István, 1999-ben pedig Futó János kapott Pro Natura emléklakettet. A múzeum szakemberei a felsőoktatásban is részt vettek, a Veszprémi Egyetem Biológiai Intézetének Botanikai Tanszékén és a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Természetföldrajzi Tanszékén is oktattak.

2002-től az előző évekhez hasonlóan változatlanul fontos szerep jutott a külső megbízások munkáknak, pályázatoknak. A vizsgált területeken végzett kutatások nem csak a megrendelők számára jelentettek hasznos eredményt, hanem például bővült a terepi bejárások köre, az adott anyagokból tudományos publikációk készültek. Nem utolsósorban az ezekből származó bevételek kiegészítették a fenntartó által nyújtott költségvetést, fejlesztéseket tettek lehetővé (pl. informatikai beszerzések, újabb gépjármű vásárlása).

A vizsgálati helyszínek többsége a Bakonyban és peremterületein helyezkedett el. Kutatások folytak többek között a Kab-hegyi vizes élőhelyeken, Várpalotán, Dobán, a Fenyőfői Ósfenyvesben, a veszprémi Csatár-hegyen, Balatonfüzfő, Kővágóórs környékén. Elkészült a Zirc–Bakonynána közötti szélerőműpark előzetes környezeti hatásvizsgálata keretében a biológiai-ökológiai munkarész, Veszprém megyei jogú város helyi védettségre javasolt területei-

nek kezelési terve. A Balaton-felvidéki Nemzeti Park kérésére adatgyűjtés történt a Natura 2000 programhoz. De a Hajdúságba is eljutottak a munkatársak, ahol a debreceni szikgáti hulladéklerakó környékének vizsgálatában vettek részt. A 2006–2010 közötti 5 éves ciklusra a természetvédelmi hatóság újfent elrendelte a litéri biomonitoring-vizsgálatokat, ezt a munkát ismét a múzeum végezte el.

2011-ben a múzeumban 6 szakmuzeológus dolgozott, a kutatási témák száma is magas volt. Katona Lajos geológus PhD-képzésben vett részt.

Barta Zoltán 2002 és 2011 között folytatta a vörös vércse költőládák telepítését, továbbá költésbiológiai és populációdinamikai vizsgálatait a Bakony hegység területén. Munkájának elismeréseként a múzeumot 2003-ban Ford-díjjal (Természeti Kulturális Örökségért Díj) jutalmazták.

A Bakony-kutatás folytatódott, az évente regisztrált kutatók száma 30-40 között ingadozott. Sajnos az elmúlt években nem sikerült anyagilag hozzájárulni munkájukhoz. Remélhetőleg a jövőben ismét kapnak támogatást a hegység értékeinek feltárása szempontjából rendkívül fontos tevékenységükhöz. Kutatásaikhoz a múzeumi vendégszoba biztosításával járult hozzá az intézmény, melyet folyamatosan igénybe is vettek. A példaértékű program életben tartása a külsősök által végzett felbecsülhetetlen és önzetlen munka miatt viszont mindenképpen támogatást érdemelne.

Az intézmény tagja a NEKIFUT (Nemzeti Kutatási Infrastruktúra) együttműködő csoportnak, melynek megalakítását az ún. stratégiai jelentőségű kutatási infrastruktúrák (SKI) felmérésével kezdték.

2002. október 4-6-a között az intézmény szervezésében került megrendezésre a Természettudományos Muzeológusok XX. Országos találkozója. A rendezvényen nem csak hazai, hanem a Kárpát-medence országaiban élő magyar nemzetiségű kutatók is jelen voltak. A résztvevők száma mintegy 80 fő volt. 2002. december 11-én 45 fő részvételével zajlott le a Bakony-kutatás 40. évfordulója alkalmából a 13. Bakony-kutató Ankét.

2004. október 1-3-a között Zircen tartották a Környezet- és Természetvédő Tanárok Országos Egyesületének őszi közgyűlését és terepgyakorlatát, melynek szervezésében és lebonyolításában a Bakonyi Természettudományi Múzeum társrendezőként vett részt.

2004. október 16-án került sor a Magyar Mikológiai Társaság Szemere László Mikológiai Szakcsoportjának és a múzeumnak közös szervezésében a Szemere László Emlékülésre és tárlóavatásra.

Részben a múzeum szervezte 2011. november 7-én a Laczkó Dezső tudományos emlékülést. A rendezvény házigazdája a Bakonyi Természettudományi Múzeum és a Békefi Antal Városi Könyvtár és Művelődési Központ volt.

A múzeum szakemberei a felsőoktatásban is részt vettek, a Veszprémi Egyetem Biológiai Intézetének hallgatóit oktatták.

A múzeum profiljának megfelelően 2012-ben is a legtöbb kutatási téma a Bakony természetes élőhelyein történő faunisztikai–florisztikai vizsgálatok témakörben csoportosult. Ezek közé tartozott többek között a bakonyi barlangok ízeltlábú faunájának kutatása a helyi barlangász egyesületekkel közösen, a Bakony hegység fokozottan védett madárfajainak vizsgálata, vagy a rátóti Nagy-mező élőhelyterképezése és botanikai felmérése.

A Bakonyon kívül faunisztikai kutatások része volt a Magyar Biodiverzitás Napokon a kijelölt terület futóbogár-faunájának vizsgálata. Folytatódtak a már 10 éve tartó, a vörös vércse (*Falco tinnunculus*) populációviszonyainak költésbiológiai és populációdinamikai szempontú vizsgálata a Bakony hegységben. A program keretében 5 megye területén mintegy 600 költő-

láda ellenőrzésén keresztül 322 költőpárnál történt elemzés. Tudományos célú madárjelölést 241 pár 1150 fiókájánál végeztek a munkatársak.

Monitoring vizsgálatok történtek Natura 2000-es bogárfajokra vonatkozóan, és folytatódtak az agrár-ökoszisztéma kutatások is. Taxonómiai vizsgálatok folytak a hazai futóbogárfauna bizonytalan előfordulási fajain. Az őslénytani kutatások között sor került a pulai krátertó és a pannóniai puhatestűek taxonómiai és faunisztikai vizsgálatára.

A Bakony-kutatás keretein belül az eltelt 50 év alatt 373 Bakony-kutató végzett vizsgálatokat a hegység területén. A kutatók csaknem fele zoológiával foglalkozott (45%), ezt követte a geológiai és paleontológiai téma (32%), majd a botanikai kutatás (18%). A zoológiai témán belül a kutatók több mint fele (60%) rovarokkal foglalkozott, gerinces állatokat pedig mintegy negyedük vizsgált (23%). Az utóbbi néhány évben a múzeum már nem tudott anyagilag hozzájárulni a program résztvevőinek munkájához. Ennek ellenére a kutatók önzetlenül adtak le és határoztak gyűjteményi anyagokat, valamint gyűjtemény-rendezéseket is végeztek. A múzeum a Bakony-kutatók számára térítésmentes szálláslehetőséget biztosított a vendégszobában, továbbá a múzeumi évkönyvek és monográfiák átadásával és publikációs lehetőség biztosításával segítette további munkájukat.

A Bakony-kutatás sikerét bizonyítja, hogy zömmel a program eredményeiből 28 múzeumi évkönyv íródott és 31 monografikus kötet látott napvilágot. A program elismertségét bizonyítja az is, hogy hatására más vidéki múzeumokban is kutatóprogramok szerveződtek egy adott földrajzi terület természettudományos feltárására (KUTASI 2012).

A múzeum publikációs tevékenysége

A Bakony-kutatás eredményeinek közkinccsé tétele már Papp Jenőnek is szívügye volt, követendő példának a Balaton Monográfiát tekintette. Ennek mintájára indította el „*A Bakony természettudományi kutatásának eredményei*” sorozatot. E munka során 1969 végéig 8 füzet szerkesztésével készült el, de az utolsó három kötet megjelenése már áthúzódott az 1970-es évek elejére. A monográfia-sorozat pénzügyi nehézségek miatt ezután leállt, újabb füzet kiadására csak 1975-ben értek meg a feltételek. Ettől kezdve az 1980-as évek elejéig nagyrészt sikerült a központi költségvetésből biztosítani a folyamatos megjelenést. Utána lényegében már csak külső támogatások tették lehetővé újabb füzetek megjelentetését.

A kutatások eredményeiről készült kisebb-nagyobb cikkek, tanulmányok „*A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*”-ben jelentek meg. 1968-ban még Papp Jenő szerkesztésében készült el az első (7/1968), csak természettudományi vonatkozású dolgozatokat tartalmazó ún. szakkötet. Hasonló volt a már Tóth Sándor által szerkesztett 12/1973. szakkötet is. A megyei múzeumigazgató-váltást követően párhuzamosan (de külön kötve) jelentek meg humán és természettudományi kötetek. Ebben a formában a 16. kötet volt az utolsó 1981-ben. Még abban az évben sikerült megvalósítani a kezdettől fogva tervezett önálló kiadvány („*A Bakonyi Természettudományi Múzeum Közleményei*” – „*Folia Musei Historico-naturalis Bakonyiensis*”) engedélyezését. A B/5-ös formátumával a hazai és nemzetközi folyóiratokhoz alkalmazkodó kiadvány első kötete „*A Bakony természeti képe*” program 20 és a Bakonyi Természettudományi Múzeum 10 éves jubileumának tiszteletére, 1982-ben jelent meg. Ennek és még egy következő számnak a nyomdaköltségét fedezte a Megyei Múzeumi Igazgatóság. A további kötetek közül már csak néhányhoz járultak hozzá, általában a költségek kisebb hányadát fede-

ző összegekkel. Ennek ellenére – gyakran csak nagy erőfeszítés árán, és sajnos nem mindig nyomdai szedéssel – 1991-ig 10 számot, vagyis évente egy kötetet sikerült megjelentetni.

„*A Bakony természettudományi kutatásának eredményei*” monográfia sorozat mellett, az önálló folyóirat újabb lendületet adott a korábban is már jelentős cserekapcsolatnak. A második évtized végén már mintegy 150 hazai és külföldi múzeumhoz és természettudományi kutatóintézethez jutottak el kiadványok. Ezek az intézmények cserébe természetesen küldték a saját folyóirataikat, amely a könyvtári állomány jelentős mennyiségi és minőségi gyarapodásával járt.

Az említett két periodikán kívül számos sokszorosított kiadvány jelent a Bakony-kutató, valamint madárvédelmi ankétok előadásairól.

A Bakony-kutatás keretében végzett munkáról 1991 végéig mintegy 320 kisebb-nagyobb dolgozat készült részben a múzeum munkatársainak, részben a külső kutatók tollából.

Az önállósodással az intézménynek számos új kihívással kellett szembenéznie, az alacsony fenntartói finanszírozás mellett létszámihiánnyal is küszködött. A múzeum kiadványai ezért csak jelentős késéssel tudtak megjelenni. Megújult köntösben 1988 után 1997-ben jelent meg a következő, 21. BTK kötet Dietzel Gyula tollából, „*A Bakony nappali lepkéi*” címmel. Ezt követően rendszeresen kerültek kiadásra az új kötetek. Budai Tamás és Csillag Gábor a Balaton-felvidék középső részének földtanáról, Veress Márton az Északi-Bakony fedett karsztjáról, Barczy Attila a Tihanyi-félsziget talajairól, majd Tóth Sándor a Bakonyvidék zengőlégyfaunájáról publikált.

Az önállósodás utáni első múzeumi évkönyv – szintén új külsőben – 1996-ban látott napvilágot, ezt követően rendszeresen jelentek meg új kötetek, sőt 2000-ben és 2001-ben két évkönyvet is sikerült kiadni, így a 10 éves periódus végére már csak 2 éves volt a lemaradás.

1996-ban új tudományos ismeretterjesztő füzet sorozatot indított a múzeum „*A Bakony természeti képe*” címmel. A kötetek egyben kiállításvezetőként is szolgálnak, amellyel hogy az adott témában monografikusan tárgyalják az egész Bakony hegységet. Az első füzetben a Bakony halait mutatta be Barta Zoltán. 1998-ban kiállításvezető leporelló készült az állandó kiállításához magyar, német és angol nyelven.

Házi sokszorosításban elkészültek a 11. és a 12. Bakony-kutató Ankét előadás kivonatai. A Herman Ottó Múzeummal közösen Magyarország ásványait bemutató képeslapsorozat és ismertető jelent meg, amelyet a múzeumi boltban árusítottunk. 2000-ben a múzeum baráti köre gondozásában adták ki a Bakony természeti értékeit bemutató kiadványt, „*A Bakony – a természet kincsestára*” címmel. A szerzők a múzeum szakemberei voltak.

Saját erő, pályázati pénzek és küldő támogatók segítségével (Veszprém Megyei Önkormányzat, Nemzeti Kulturális Alapprogram Múzeumi Kollégiuma, Környezetvédelmi Minisztérium KAC, Bakonyi Természettudományi Múzeum Baráti Köre, Zirci ÁFÉSZ, civil támogatók) évről-évre megjelentek az intézmény publikációi.

2002-ben *A Bakony-kutatás 40 éve* c. jubileumi kiadvány, a *Folia Musei Historiconaturalis Bakonyiensis* 19. (Folia), *A Bakony természettudományi kutatásának eredményei* c. (BTK) monográfiásorozat 26. kötete – Dulai Alfréd: A Dunántúli-középhegység hettangi és kora szinemuri (kora-jura) Brachiopoda faunája I. –, valamint *A Bakony természeti képe* c. ismeretterjesztő füzet sorozat 2. darabja – Kutasi Csaba: A Bakony rovarvilága c. munkája került kiadásra. Dulai Alfréd munkájának jelentőségét a Magyarhoni Földtani Társulat Hantken Miksa emlékérem adományozásával ismerte el.

2003-ban megjelent a Folia 20., valamint a BTK 27. kötete. Ez utóbbi, Dulai Alfréd: A Dunántúli-középhegység hettangi és kora-szinemuri (kora-jura) Brachiopoda c. munkájának 2.

része, mely a rendszertani leírásokat tartalmazza. Ugyancsak pályázati pénzből látott napvilágot „A Bakony természeti képe” c. ismeretterjesztő füzet sorozat harmadik darabja, mely a Bakony madárvilágával foglalkozik, írójá Barta Zoltán.

2004 folyamán került kiadásra a Folia 21., valamint a BTK 28. kötete, Ádám László: A Bakony és a Vértes holyvafaunája c. munkája. Egy évvel később megjelenik a Folia 22., és a BTK 29. kötete, Tóth Sándor: A Bakony és a Balaton-medence szitakötő-faunája c. publikációja. A Veszprém Megye Kultúrájáért Közalapítvány támogatásával került kiadásra ki a kiállítást bemutató 9 darabból álló képeslapsorozat. A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium segítségével készült el az „Ezerarcú Bakony – A Bakony hegység természeti kincsei” című multimédiás CD.

2006 termése a Folia 23. kötete, valamint A Bakony természeti képe c. ismeretterjesztő sorozat 4. füzeté, Galambos István: Gombák a Bakonyban c. munkája. 2007-ben jött ki a nyomdából a Folia 24. kötete, a „Jégkorszaki óriások a Bakonyban” c. kiállítás vezetőfüzete magyar és angol nyelven, valamint a BTK 30. kötete – Podlussány Attila: A Bakony ormányosbogár-faunája.

2008-ban a Folia 25. kötete és A Bakony – A természet kincseitára c. ismeretterjesztő kiadvány második kiadása jelent meg. Az ezt követő három évben mindig sikerült kiadni a múzeum évkönyveit (26-28. kötet). A Bakonyi Természettudományi Múzeum Baráti Körének kiadásában jelent meg az intézmény ásvány- és fossziliagyűjteményének katalógusa dupla DVD-en.

4 év szünet után, 2012-ben sikerült megjelentetni a következő BTK kötetet, melyet Tóth Sándor írt a Bakonyvidék fürkészlégy faunájáról. Ebben az évben látott napvilágot a Bakonyi Természettudományi Múzeum jubileumi kiadványa a 14. Bakony-kutató Ankét előadásaiból Katona Lajos és Tóth Sándor szerkesztésében.

Közművelődési munka

A magyar múzeumok általában tudományos és egyben közművelődési intézmények. A két tevékenységi forma természetesen egymástól nem választható el élesen. A Bakonyi Természettudományi Múzeum kezdettől fogva sokrétű és viszonylag intenzív közművelőli tevékenységet fejtett ki.

Az e témába tartozó legnagyobb jelentőségű és legszélesebb kört érintő forma az állandó kiállítás. Ezért a múzeumnak is az egyik legfontosabb feladata volt „A Bakony természeti képe” című, a hegység természetvilágát bemutató, a lehetőségekhez viszonyítva nagyszabású állandó kiállítás létrehozása. Erre 1978-ban nyílt reális lehetőség, a volt apáti lakosztály helyiségeinek múzeumi célra való átadásával.

A szegényes pénzügyi keret nem tette lehetővé a kor szellemének megfelelő, korszerű bemutató összeállítását. Mind az installáció, mind az elhelyezett tárgyak nagyrészt a korábbi bemutatókból származtak. A kiállítás ennek ellenére hosszú távon jól szolgálta a Bakony természeti képének és ezen keresztül a múzeumban folyó munkának a népszerűsítését. Kisebb módosítások mellett, 1990-ben, az elavult geológiai bemutató helyén, kölcsön anyagból, saját kivitelezésben egy reprezentatív ásványkiállítás készült „A természet ékszerei” címmel.

Zirc a Bakony jelentős idegenforgalommal rendelkező exponált kirándulólhelye. Részben ennek is köszönhetően a múzeumot felkeresők száma magas volt. A múzeumalapítás idősza-

kában regisztrált 30–40 ezres látogatószám folyamatosan nőtt, 1979-ben meghaladta a 100 ezret, 1984-ben tetőzött kerekén 120 ezer fővel. Sajnálatos, hogy 1985-től fokozatos csökkenés indult meg, 1992-re 66 ezerre olvadt. A látogatószám 1998-ban még ötvenezer felett volt, de 2006-ban már csak mintegy 33 000, az ezt követő évben a csajági mamutok kiállítása kapcsán csaknem 40 ezerre nőtt, majd ismét csökkenésnek indult. 2012-ben az apátság felújítása és a teljes augusztusi bezárás miatt már nem érte el a 20 000 főt (19 188). Megjegyzendő, hogy ez a csökkenés országosan is jellemző volt.

Miközben az állandó kiállítás látogatószáma folyamatosan csökkent, a múzeum egyre több külső helyszínen jelent meg időszaki kiállításaival. 2004-ben már az időszaki kiállítások megtekintői meghaladták az állandó kiállítás látogatóinak számát. 2011-ben az állandó és az időszaki kiállítások látogatóinak együttes száma meghaladta a 160 ezret.

Az 1970-es években a múzeumokban egyre inkább előtérbe került a közművelődési munka. Részfoglalkozású közművelői munkakör (könyvtáros-népművelő) betöltésére és közművelődési terem kialakítására Zircen is sor került. A múzeum történetében a közművelődési munka ettől függetlenül, a kezdetektől fontos szerepet kapott.

A zirci gimnáziumban már 1970-ben létrehozott „Bakony-kutató Kör” folytatásaként váltakozó intenzitással folyt (részben a múzeumban, részben azon kívül) a szakköri munka. Később a szakkör „Búvár-klub” néven működött. A foglalkozásokon és ismeretterjesztő előadásokon túlmenően, az iskolákkal való kapcsolattartást szolgálta „A Bakony madárvilágának szervezett védelme” program. Az iskolák e téren végzett tevékenységét évente madárvédelmi ankét keretében értékelte és jutalmazta az intézmény. A közművelődés kiszélesítését is célozta „A Bakonyi Természettudományi Múzeum Baráti Körének” létrehozása és működtetése. További ide tartozó formák voltak a honismereti, valamint környezet- és természetvédelmi táborok szervezése, vezetése, vagy azokon foglalkozások tartása, főleg bakonyi vonatkozású ismeretterjesztő cikkek írása, és részben a TIT keretében előadások tartása.

A múzeum könyvtári anyagának átrendezése során felszabadult teremben új állandó kiállítás készült. A Bakony gombáit és kisemlőseit bemutató tárlatot 1993. június 12-én Matskási István, az MTM főigazgatója nyitotta meg. Időszaki kiállítások nyíltak Székesfehérváron és Pápán, Veszprémben pedig a 30 éves Bakony-kutatás kapcsán volt bemutató.

Pénzesgyőrben és Hárskúton folytatódtak a természetvédelmi táborok általános- és középiskolásoknak. A múzeum közművelődési munkáját a múzeum „Tiszafa” környezetvédelmi oktatóközpontja szervezte és fogta össze. Az állandó kiállítás látogatóinak száma ekkor mintegy 66 000. Az ismeretterjesztő munka az évi több mint félszáz ismeretterjesztő előadással, kiállítási vezetésekkel, a napilapokban és folyóiratokban elhelyezett cikkekkel egészült ki.

Az állandó kiállítás folyamatosan újult meg, 1994-ben Vásárhelyi Tamás nyitotta meg a Bakony növényvilágát és rovarvilágát bemutató folyosót. Egy évvel később a Bakony halait bemutató akvárium és a puhatestűeket tárgyaló dioráma is elkészült. Pályázati és saját forrásból új elemekkel bővült a kiállítás, terrárium és trófeafal készült, folyamatosan épültek a Bakony madarait bemutató diorámák. 2001-ben a központi nagyvadász rész is lebontásra került, megkezdődött az új élőkép összeállítása. A kiállításrendezési és preparálási munkákat külső szakember, Sipos György végezte. 1996-ban a múzeum baráti köre is megújult, az egyesület új titkára Kutasi Csaba lett, és a hagyományokhoz híven kirándulások, előadások és középiskolások szakkör keretében végezték a természettudományos ismeretterjesztést. A múzeum időszaki kiállításai közül 1999-ben került megrendezésre a Csörgéy Titusz emlékkiállítás, az intézmény szakemberei közreműködtek a halimbai „Szalai Miklós emlékkiállítás” rendezésében is. Az ismeretterjesztés a múzeum és a baráti kör saját kiadványaiban is megjelenik a már

említett „A Bakony természeti képe” füzetsorozat és kiállításvezetők kiadásával. 2001-től a múzeum már a világhálón is elérhető, elkészült önálló honlapja, a kiállítás népszerűsítésére új plakátot nyomtattak. A múzeum bemutatkozott Budapesten a Múzeumok Majálisán. A látogatószám az eltelt 10 év alatt lassú csökkenést mutatott.

Az intézmény fenntartója megyei kategóriában elnyerte a „múzeumpártoló önkormányzat” kitüntető címet.

A múzeumi szemléletformáló tevékenységek, lehetőségek között a kiállítás nem más, mint a természetvédelmi kommunikáció, a szemléltetés egyik legalkalmasabb színtere. Az állandó tárlatokat megtekintő látogatók a vendégkönyv tanúsága szerint elégedetten és ismeretekkel bőségesen gyarapodva távoznak a múzeumból. A vendégek túlnyomó többségét jelentő diák a tanulmányaik során elméletben kapott ismeretanyagokat itt eredeti állapotukban, szépségükben tekintheti meg. A kiállítás kiválóan szolgálja a Bakony-hegység természettudományos értékeinek bemutatását, az egyre nagyobb jelentőséggel bíró természet- és környezettudatos oktatást. A megszerzett ismereteket kiegészítik és elmélyítik a tárlatvezetések, valamint a különböző népszerűsítő kiadványok. Az uniós tagság szempontjából figyelemre méltó, hogy a magyar, német és angol nyelvű feliratok mellett kiállításvezető füzet is kapható a két idegen nyelven.

2002 és 2011 között 91 időszaki bemutató, tárlat várta a látogatókat részben a múzeum SarokGalériájában, részben más helyszíneken, többek között a természet és a képzőművészet, a természetvédelem vagy a Biblia kapcsolatát szemléltetve. A „Múzeum kicsiben” című összeállítás az intézmény sokrétű tevékenységével ismertette meg az érdeklődőket.

2006-tól a nyári Múzeumok Éjszakájának, valamint a Múzeumok Őszi Fesztiváljának, 2009-től pedig a Múzeumok Őszi Éjszakájának résztvevője és egyúttal a zirci programok szervezője a Bakonyi Természettudományi Múzeum. A sokszínű, változatos műsor rendkívül kedvelt a zirciek és az ide látogató vendégek körében. A Múzeumi Majálisok, a Műemlékek Világnapja vagy a Kulturális Örökség Napjai című rendezvények szintén kiváló alkalmat szolgáltatnak az intézmény megismertetésére.

Főleg az általános iskolai korosztály részéről a korábbinál jelentősebb arányban jelentkezett az erdei iskolai programok és egyéb terepi vezetések, tábor, múzeumi óra iránti igény. Ezeken a „külső” felkéréseken túl szakmai szolgáltatóként a szerződéses partnerek igényei alapján rendszeresek voltak a programok (foglalkozások, nappali és éjszakai túrák, terepi vezetések stb.) az általuk fogadott erdei iskolás csoportok részére. 2008-tól már minősített erdei iskolai szolgáltatóként – Kankalin Erdei Iskola – tevékenykedik az intézmény.

Évről-évre nélkülözhetetlen szerepet kapott a Bakonyi Természettudományi Múzeum Baráti Köre, melynek előadásai, kirándulásai rendkívül fontosak az intézmény életében. Az egyesület 20 éves tevékenységét cikk ismerteti a múzeumi évkönyv hasábjain (KUTASI 2007). A szervezet vezetősége átalakult, Kutasi Csaba 15 év után lemondott titkári posztjáról, helyét Katona Lajos Tamás, a múzeum geológus-muzeológusa vette át. A 24 évig elnöki tiszttel betöltő Tölgyesi Józsefet Tóth Sándor, a múzeum első igazgatója váltotta fel. Az egyesület 2011-ben megkapta a közhasznú besorolást.

A múzeum dolgozóinak magas színvonalú tevékenységét díjakkal is jutalmazták. 2010-ben Szurgyi Zsuzsanna a Zirc Város Közművelődéséért, Kasper Ágota a Veszprém Megye Közművelődéséért kitüntetést kapta meg. A Bakonyi Természettudományi Múzeum 2009. évi közösségi tevékenységéért megkapta Zirc Város Elismerő Oklevelét.

A Bakonyi Természettudományi Múzeum 2012-ben ünnepelte fennállásának 40. évfordulóját, és 50. évébe lépett – a múzeum által koordinált – „A Bakony természeti képe” kutató-

program (Bakony-kutatás) is. Ez a kettős évforduló határozta meg az év programjait is. A rendezvényeket szponzori támogatásból és pályázatból sikerült finanszírozni. A szponzori támogatás jelentős része a közhasznú Bakonyi Természettudományi Múzeum Baráti Köre egyesület – mely részt vett az események szervezésében, lebonyolításában is – közvetítésével jutott el a múzeumhoz. Az alábbi rendezvények emlékeztettek az évfordulókra:

Februárban (18-án) beharangozó előadást tartottunk a 34. Magyar Rovarászati Napokon, Budapesten „50 éves a Bakony-kutatás, 40 éves a Bakonyi Természettudományi Múzeum” címmel. A Bakonyi Természettudományi Múzeum Baráti Köre ülésén, Zircen Tóth Sándor a múzeum első 20 évéről (március 29.), Kutasi Csaba pedig a második 20 évről tartott előadást (május 3.). A Múzeumok Majálisára Budapesten (május 19-20.) időszaki kiállítás készült a 40 éves a Bakonyi Természettudományi Múzeumról. Zircen, a Múzeumok Éjszakáján (június 16.) időszaki kiállítás nyílt a múzeum SarokGalériájában „40 éves a Bakonyi Természettudományi Múzeum” címmel. A megnyitó után rövid vezetés várta a látogatókat a kiállításban, majd előadás hangzott el a múzeum történetéről. A bakonybéli Faünnepen (július 14.) időszaki kiállítást láthattak az érdeklődők a múzeum 40 évéről. Októberben (13-14-én) került sor Zircen a 14. Bakony-kutató Ankétára. A köszöntők után elhangzott az „50 éves A Bakony természeti képe kutatóprogram” c. előadás, majd 14 szakmai előadás következett.

A Magyar Rovartani Társaság 804. előadójelét Budapesten (2012. október 19.) az 50 éves Bakony-kutatásnak szentelte, melyet Papp Jenő, a program elindítójának nyitóelőadása vezetett be. A szakmai előadások mellett beszámoló hangzott el a 14. Bakony-kutató Ankétról, és archív fotókat vetítettek a Bakony-kutatás 50 éves történetéből.

Az éves rendezvénysorozattal remélhetőleg sikerült méltóképp megünnepelni a múzeum kerek évfordulóját. Ebben az évben beadásra került egy TIOP pályázat, melynek célja egy jól felszerelt oktatóterem és preparáló szoba kialakítása, továbbá a jelenlegi kiállítás interaktív terminálokkal való felszerelése volt. A pályázatban leírt fejlesztések 37,5 millió Ft értékben valósultak volna meg, de a pályázatot forráshiány miatt elutasították.

Elkészült a múzeum új honlapja, de a folyamatos változások miatt még nem nyilvános. Rendelkezésre áll a Kankalin Erdei Iskola új minősítési dokumentációja is. Működik és folyamatosan újul a múzeum Facebook-oldala.

Összefoglalás

A múzeum egész eddigi működése során anyagi nehézségekkel küzdött, az önállóság után a külső megbízásos munkák bevételeiből, pályázatokból és támogatásokból tudta tevékenységét magas szakmai színvonalon ellátni. Az intézmény helyszínéül kiválasztott apátság épülete kezdetben jó döntésnek tűnt, de később a területi bővülés lehetetlenné, majd – az épületnek a jogos tulajdonoshoz kerülésével – az egész elhelyezés kérdésessé vált. A mindennapi szakmai feladatok ellátása mellett az állandó költözés jellemezte a múzeum életét.

Az intézmény egyik legfontosabb szakmai eredménye, hogy immár 40 éve töretlenül, új kiállítási egységekkel kiegészülve mutatja be a Bakonyvidék természeti értékeit, tárja fel az értékes területeket és fajokat, gyűjteményeket hozva létre azok bemutatására és megőrzésére. Koordinálja a Bakony természeti értékeinek feltárása érdekében végzett kutatásokat. Egyedülálló eredmény az 50 éve indított Bakony-kutatás szakmai sikere és működtetése.

A múzeum mind a természetvédelem, mind a közművelődés területén jelentős eredményeket ért el, 2002-ben Pro Natura díjat, közösségi tevékenységéért 2009-ben Zirc város oklevelét, „Az év múzeuma 2010” pályázaton pedig a bíráló bizottság elismerő oklevelét nyerte el.

Az 1982-ben alapított Bakonyi Természettudományi Múzeum Közleményeiből (*Folia Musei Historico-naturalis Bakonyiensis*), eddig 28 kötet jelent meg. A *Bakony természettudományi kutatásának eredményei* monográfia-sorozatból pedig 31 kötet került kiadásra.

A múzeum gyűjteményei jelentős helyet foglalnak el a vidéki természettudományi gyűjtemények sorában, egyedülálló értékei közül kiemelkednek a Csajág mellett feltárt két mamutsontváz, valamint a pulai alginitbányában talált ősrorszarvú maradványai.

Az intézmény 1972-es fennállása óta az állandó kiállításait több mint 2,5 millió hazai és külföldi látogató kereste fel. A mintegy 700 hazai múzeum látogatottsági adatait figyelembe véve évek óta az 50. körül foglal helyet a Bakonyi Természettudományi Múzeum.

2013-tól a múzeum a Magyar Természettudományi Múzeum tagintézménye lett, ez a stratégiai jelentőségű döntés új lehetőségeket nyit mind a tudományos, mind a közművelődési tevékenységek terén.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetet mondunk Futó Jánosnak a 1992 és 2002 közötti időszak történetének átnézéséért, Földváriné Wolf Erikának a szükséges adattári anyagok kikereséséért, Ujvári Juditnak pedig a statisztikai adatok gyűjtéséért. Köszönet illeti a múzeum egykori és jelenlegi munkatársait, akiknek áldozatos tevékenysége nélkül a múzeum nem érhetne volna el szakmai sikereit, széles körű megbecsültségét és ismertségét.

Irodalom

- KUTASI, CS. (2007): 20 éves a Bakonyi Természettudományi Múzeum Baráti Köre. – *Folia Musei Historico-naturalis Bakonyiensis* **24**: 7-22.
- KUTASI, CS. (2012): 50 éves „A Bakony természeti képe” kutatóprogram. – In: KATONA, L.T. & TÓTH, S. (szerk.): 50 éves A Bakony természeti képe kutatóprogram. – Bakonyi Természettudományi Múzeum, Zirc 4-6. p.
- PAPP, J. (1969a): A zirci természettudományi múzeum létesítési terve. – Kézirat a Bakonyi Természettudományi Múzeum archívumában, 8 pp.
- PAPP, J. (1969b): A zirci volt apátsági épület távlati hasznosítási terve. – Kézirat a Bakonyi Természettudományi Múzeum archívumában, 6 pp.
- TÓTH, S. (1992): Húsz éves a Bakonyi Természettudományi Múzeum. Adatok a Bakonyi Természettudományi Múzeum első két évtizedének történetéhez. – *Folia Musei Historico-naturalis Bakonyiensis* **11**: 7–20.